

Ve vesnici Fresnoy

Dovolená, kterou jsem o několik dní později nastoupil, tentokrát přerušena nebyla. Ve svém deníku nacházím krátkou, ale výmluvnou poznámku: „Dovolená strávena velmi dobře, nemusím si po smrti dělat výčitky.“ 9. dubna 1917 jsem opět dorazil ke druhé rotě, ubytované ve vesnici Merignies nedaleko Douai. Radost ze shledání zkalil poplach, který mě rozladil zejména rozkazem, abych odvedl bojový zásobovací oddíl do Beaumontu. Lijákem a sněhovou vánicí jsem jel na koni v čele vozové kolony plazící se po silnici, dokud jsme v jednu hodinu v noci nedosáhli cíle.

Když jsme nouzově ubytovali muže a koně, vyrazil jsem hledat nocleh pro sebe, ale nenašel jsem ani jedno nejmenší místečko volné. Nakonec dostal intendantní úředník dobrý nápad a nabídl mi svou postel, jelikož musel bdít u telefonního přístroje. Zatímco jsem na ni v holínkách a s ostruhami uléhal, vyprávěl mi, že Angličané sebrali Bavorům výšinu Vimy a velký kus území. Při vši jeho pohostinnosti jsem si všiml, že mu byla proměna tiché týlové vesnice ve shromaždiště bojových jednotek nanejvýš nepřijemná.

Následujícího rána pochodoval prapor vstříc hřmění kanoňů až do vesnice Fresnoy. Tam jsem dostal rozkaz zřídit pozorovací stanoviště. Vyhlédl jsem si s několika lidmi na západním okraji vesnice domek, jehož střechou jsem dal prorazit k frontě směřující průhled. Naše obytné místnosti jsme přemístili do sklepa, při jehož vyklízení nám do rukou padl pytel brambor

jako příjemný příspěvek k naší nanejvýš nedostatečné stravě. A tak mi Knigge připravoval každý večer brambory na loupáčku se solí. Taktéž mi poslal Gornick, který obsadil s polní hlídkou již vyklizenou vesnici Villerwal, ze spěšně opuštěných zásob proviantního skladiště několik lahví červeného vína a velkou plechovku játrové paštiky jako kamarádský dárek. Mnou okamžitě vyslaná kořistnická tlupa, vybavená kočárky a podobnými povozy, se musela s nepořízenou obrátit zpět, jelikož Angličan už dosáhl s hustými střeleckými rojnicemi okraje vesnice. Gornick mi později vyprávěl, že se po objevení skladu s červeným vínem rozjela ve vesnici, nacházející se už pod palbou, bezstarostná pitka, která se dala jen stěží opět zastavit. V takových případech jsme demižony a podobné nádoby pak rozstříleli pistolí.

14. dubna jsem obdržel rozkaz zřídit ve vesnici zpravodajskou ústřednu. K tomu jsem dostal k dispozici spojky, cyklisty, telefony, světelnou signalizaci a pozemní telegraf, poštovní holuby a řadu hlídek se světlomety. Večer jsem si vybral vhodný sklep s vyhloubenými štolami a pak se naposledy odebral do svého starého bytu na západním okraji. Tento den bylo moc práce a já se vrátil unavený.

V noci jsem se domníval, že jsem několikrát zaslechl tlumené bouchnutí a Kniggův křik, byl jsem však tak rozespálý, že jsem pouze zamumlal: „Ať si jen střílejí!“ a převalil se na druhý bok, ačkoli se v místnosti vznášel prach jako v mlýně na vápno. Nazítří ráno mě probudil synovec plukovníka von Oppena, malý Schultz, s voláním: „Člověče, copak ještě vůbec nevíte, že vám rozstříleli dům?“. Když jsem vstal a obhlédl škodu, zjistil jsem, že na střeše vybuchl těžký granát a strhl všechny místnosti včetně pozorovatelný. Bylo by stačilo, aby měla roznětka menší citlivost, a museli by nás „seškrabávat lžící a pohřbít v ešusu“, jak zněl hezký frontový výraz. Schultz mi vyprávěl, že jeho spojka při pohledu na zničený dům řekla: „Tady přece včera bydlel jeden poručík, mrkneme se, jestli ještě žije.“ Knigge byl celý bez sebe z mého neuvěřitelně tvrdého spánku.

Dopoledne jsme přesídlili do našeho nového sklepa. Cestou tam by nás byly málem usmrtily sutiny padající kostelní věže, kterou vyhodila do vzduchu jednotka ženistů bez jakýchkoli okolků, aby ztížili nepřátelské artilerii zastřelování. Ve vedlejší vesnici dokonce zapomněli informovat dvojitou hlídku pozorující průzorem ve věži. Jako zázrakem ty lidi vytáhli z trámův nezraněné. Toto dopoledne vylétlo v blízkém okolí do vzduchu více než tucet kostelních věží.

Zařídili jsme se v našem prostorném sklepě celkem obstojně tak, že jsme odevšad snosili kusy nábytku, jak nám zrovna padly pod ruku. Co nám nevyhovovalo, to jsme spálili.

Během těchto dní se nad námi odehrála řada urputných leteckých soubojů, které téměř vždy končily porážkou Angličanů, protože nad krajinou kroužila Richthofenova bojová letka. Často bylo pět, šest letadel postupně dotlačeno k zemi nebo sestřeleno v plamenech. Jednou jsme spatřili letce, jak vylétl širokým obloukem a padal k zemi jako černý bod odklánějící se od svého stroje. Zírání vzhůru ovšem skrývalo také svá úskalí; tak zasáhla jednoho muže ze čtvrté roty padající střepina smrtelně na krku.

18. dubna jsem navštívil druhou rotu v jejím postavení, které se nacházelo ve frontovém oblouku vinoucím se kolem vesnice Arleux. Boje mi vyprávěl, že má dosud jen jednoho jediného raněného, jelikož pedantická přípravná střelba Angličanů umožňovala ostřelované úseky pokaždé vyklidit.

Poté co jsem mu popřál všechno dobré, vesnici jsem kvůli ustavičně vybuchujícím těžkým granátům tryskem opustil. Tři sta metrů za Arleux jsem se zastavil a pozoroval od výbuchů vylétávající mračna, která byla, podle toho, zda výbuchy vy-mrštily rozemleté cihly nebo zahradní zeminu, zabarvena do-ruda nebo dočerna, a mísila se s jemnou bělobou vybuchujících šrapnelů. Když však několik salv lehkých granátů dopadlo na úzké pěšiny, spojující Arleux s Fresnoy, vzdal jsem se dalších dojmů a spěšně vyklidil pole, abych se nenechal „přizabít“, jak tehdy zněl právě obvyklý odborný výraz druhé roty.

Podobné procházky, které jsem zčásti protahoval až k měs-
tečku Henin-Liétard, jsem podnikal docela často, jelikož se
v prvních čtrnácti dnech nemusela navzdory četnému perso-
nálu doručit ani jediná zpráva.

Od 20. dubna ostřelovali vesnici Fresnoy lodním dělem,
jehož granáty přilétaly s pekelným syčením. Po každém výbu-
chu se vesnice zahalila do ohromného rudohnědého pikrového
oblaku ve tvaru hříbu. Už jen nevybuchlé střely způsobovaly
malé zemětřesení. Jakéhosi muže z deváté roty, jehož taková
střela překvapila na zámeckém dvoře, to vymrštilo vysoko
přes stromy parku a při pádu si zlámal všechny kosti.

Jednou navečer jsem sjížděl na kole k vesnici z malého kopce,
když jsem uviděl stoupat dobře známý červenohnědý oblak.
Sesedl jsem a postavil se na pole, abych v klidu počkal na konec
ostřelování. Přibližně tři vteřiny po každém dopadu jsem za-
slechl ohromující ránu, k níž se připojilo mnohohlasé pískání
a švitoření, jako by se blížilo početné hejno ptáků. Poté dopadly
stovky střepin a zvířily kolem dokola suchou ornici. Hra se opa-
kovala vícekrát a já pokaždé čekal s pocitem napůl úzkostlivé,
napůl rozechvělé zvědavosti na celkem pomalý přílet střepin.

Během odpolední se vesnice nacházela pod palbou nejrůz-
nějších kalibrů. Navzdory nebezpečí jsem se stěží dokázal
odtrhnout od střešního okénka svého domu, protože to byl
napínavý pohled vidět, jak po ostřelovaném území kvapně
spěchají jednotlivé skupinky a vojenští poslové a často se vrhají
k zemi, zatímco se vpravo a vlevo od nich rozvířuje hlína. Tím,
že člověk takto nahlíží osudu do karet, zapomene snadno na
vlastní bezpečí.

Když jsem po konci jedné z těchto zkoušek ohněm, neboť
o takovou se rozhodně jednalo, odešel do vesnice, zborčil se
ještě jeden sklep. Z doutnajícího místa jsme vyprostili už pou-
ze tři mrtvoly. Vedle vchodu ležel na bříše mrtvý v roztrhané
uniformě; hlavu měl utrženou a krev vytekla do kaluže vody.
Když ho sanitář obrátil, aby mu odebral cennosti, spatřil jsem
jako ve zlém snu, že na pahýlu ruky ční už jen palec.

Dělostřelecká činnost byla den ze dne čím dál horlivější a záhy vylučovala jakoukoli pochybnost o nadcházejícím útoku. 27. dubna jsem měl o půlnoci telefonát: „67 od 5 a. m.“, což podle našeho číselného klíče znamenalo „od pěti hodin ráno zvýšená pohotovost“.

Natáhl jsem se tedy hned do postele, abych měl na očekávané trampoty dost sil, ale zrovna když jsem usínal, bouchl do domu granát, probořil zeď na schodišti do sklepa a hodil nám zdivo do místnosti. Vyskočili jsme a pádili do štol.

Když jsme seděli rozmrzelí a unavení při světle svíčky na schodech, přihnal se velitel mých signalistů, jemuž odpoledne rozsekali stanoviště a dvě cenné signální lampy, a hlásil: „Pane poručíku, sklep domu č. 11 dostal přímý zásah, pod sutinami ještě někdo leží!“ Jelikož jsem v tomto domě měl dva cyklisty a tři telefonisty, spěchal jsem s několika lidmi na pomoc.

Našel jsem tam ve štole jednoho svobodníka a jednoho raněného a dostal následující hlášení: Když dopadly první střely podezřele blízko, rozhodli se čtyři z pěti obyvatel odebrat se do štol. Jeden skočil dolů ihned, jeden zůstal ležet klidně v posteli, zatímco ostatní si teprve natahovali boty. Ten nejopatrnější a ten nejlhostejnější z toho, jak tomu ve válce často bývá, vyvázl dobře, jeden zcela bez zranění, ten spící se střepinou ve stěně. Ty tři ostatní roztrhal granát, který prolétl sklepní zdí a roztrávil se v protilehlém rohu.

Po tomto vyprávění jsem si pro všechny případy zapálil doutník a vstoupil do začouzené místnosti, kde se uprostřed kupila neuspořádaná hromada slavníků, rozbitých postelových rámců a kusů nábytku až skoro do stropu. Když jsme do spár ve zdivu nastrkali několik svící, pustili jsme se do smutné práce. Popadli jsme ze sutě čnějící končetiny a mrtvolu odtamtud vytáhli. Jeden měl uraženou hlavu a krk seděl na trupu jako velká krvavá houba. Z pahýlu paže toho druhého čněla roztráštěná kost a uniformu měl nasáklou krví z velké rány na prsou. Třetímu se vyvalily z roztrženého břicha vnitř-

nosti. Když jsme ho vytahovali, zapřelo se do děsivé rány s ošklivým zvukem rozštěpené prkno. Jedna ordonance k tomu pronesla poznámku a Knigge ji napomenul slovy: „Hezky mlč, při takovejch věcech nemá žvanění žádnej smysl!“, aby byla zticha.

Sepsal jsem seznam cenností, které jsme u nich našli. Byla to nepřijemná práce. Svíčky narudle plápolaly v hustém dýmu, zatímco muži mi podávali peněženky a stříbrné předměty jako při tajném, záhadném obřadu. Mrtvým se na obličejích usadila jemná okrová cihlová moučka a dodávala jim strnulý výraz voskových masek. Když jsme zabalili našeho raněného do stanového dílce, přehodili jsme přes mrtvé deky a spěchali ze sklepa. Se stoickou radou: „Zatni zuby, kamaráde!“ jsme ho táhli divokou šrapnelovou palbou k sanitnímu krytu.

Jakmile jsem se vrátil do svého obydlí, nejdřív jsem se dal dohromady třešňovým brandy. Brzy na nás dolehla zase ostřejší palba a my se spěšně shromáždili ve štole, jelikož jsme všichni měli ještě zřetelně před očima příklad působení dělostřelectva ve sklepích.

V 5.14 nabyla palba v několika vteřinách neuvěřitelné mohutnosti. Naše zpravodajská služba předpověděla události tedy správně. Štola se kymácela a otřásala jako loď na rozbourěném moři; kolem dokola burácelo tříštící se zdivo a praskání sousedních domů bortících se pod zásahy.

V sedm hodin jsem zachytil brigádní světelnou zprávu druhému praporu: „Brigáda chce okamžité objasnění situace.“ Po hodině mi donesl smrtelně vyčerpaný vojenský posel odpověď: „Nepřítel obsadil Arleux, park v Arleux. K protiúderu nasazena osmá rota, dosud žádná zpráva. Rocholl, kapitán.“

To byla jediná, avšak velmi důležitá informace, kterou jsem se svým velkým aparátem během tří týdnů svého pobytu ve Fresnoy poslal dál. Teď, když byla má činnost nanejvýš cenná, mi dělostřelectvo vyřadilo z boje téměř všechna zařízení. Já sám jsem seděl pod palebným záklopem jako lapená myš.

Stavba tohoto zpravodajského stanoviště tedy postrádala účel; bylo nadměrně centralizované.

Toto překvapivé zjištění mi objasnilo, proč do zdí buší už nějakou dobu pěchotní střely vypálené ze značné blízkosti.

Sotva jsme si udělali jasnou představu o velkých ztrátách pluku, už ostřelování propuklo s novou silou. Knigge stál jako poslední ještě na nejhořejším schodu do štol, když hromové zaburácení ohlásilo, že se Angličanovi konečně podařilo zastřílet se na náš sklep. Dobráckému Kniggemu spadl hrbolátý kamenný kvádr na hřbet, jinak vyšel bez úhony. Nahoře bylo všechno napadrté. Denní světlo k nám dolů problikávalo už pouze přes dvě jízdni kola zmáčknutá ve vchodu do štol. Stáhli jsme se dost schlíple na nejnižší schod, zatímco nás tlumené ořesy a rachot kamenů neustále přesvědčovaly o nebezpečnosti našeho útočiště.

Jako zázrakem byl telefon ještě pod napětím; nastínil jsem naši situaci šéfovi divizního zpravodajství a dostal rozkaz stáhnout se s mužstvem do nedaleké sanitní štol.

Sbalili jsme tedy všechno nezbytné a přichystali se opustit štolu druhým, ještě zachovalým východem. Ačkoli jsem nešetřil rozkazy a hrozbami, váhali ve válce málo zběhlí lidé z telefonní roty tak dlouho, než vyrazili z chráněné štol do palby, až těžký granát rozdrtil i tento vchod a ten se s praskotem zborčil. Naštěstí to nikoho nezasáhlo, jen náš malý pejsek žalostně zavyl a od toho okamžiku zmizel.

Strhli jsme tedy stranou kola blokující východ ze sklepa, přelezli jsme po čtyřech hromadu rozvalin a dostali se ven spárou ve zdi. Aniž bychom se zdržovali prohlídkou neskutečné proměny místa, pádili jsme k východu z vesnice. Sotva ten poslední opustil dvorní bránu, když dům, zasažený mohutným úderem, dostal ránu z milosti.

Na území mezi okrajem vesnice a sanitní štolou dopadala souvislá palebná uzávěra. Lehké a těžké granáty s nárazovou roznětkou, se zápalníkem, se zpoždovací roznětkou,

nevybuchlé střely, prázdné šrapnelové trubice a šrapnely se sdružovaly v oči a uši omamující běsnění. Mezi tím směřovaly podpůrné jednotky, vyhýbající se vpravo a vlevo pekelnému kotli vesnice, k přední linii.

Ve Fresnoy střídal jeden gejzír hlíny, vysoký jako kostelní věž, druhý, každá vteřina jako by chtěla překonat tu předešlou. Jako kouzelnou mocí pohlcoval zemský povrch jeden dům za druhým; zdi se lámaly, štíty padaly a holé krovy létaly vzduchem a kosily sousední střechy. Nad bělavými závoji dýmu tančila oblaka střepin. Oči a uši visely na této zuřící zkáze jako uhranuté.

Ještě dva dny jsme strávili v sanitní štole v trýznivé stísněnosti, protože kromě mých lidí ji zabydly dva štáby praporu, střídající jednotky a všudypřítomní „rozprášení“ vojáci. Silný provoz u vchodů, u nichž se to hemžilo jako před česny všech úlů, nezůstal samozřejmě bez povšimnutí. Brzy přistávaly v minutových intervalech na okolo se táhnoucí polní cestě přesně mířené granáty a srážely četné oběti, takže přivolávání sanitářů nebralo konce. Protivná palba mě připravila o čtyři jízdní kola, která jsme odložili vedle vchodu do štoly. Byla, celá podivně zkroucená, rozházená na všechny strany.

Před vchodem ležel strnule a mlčky, zavinutý do stanového dílce, na očích ještě velké kostěné brýle, velitel osmé roty, poručík Lemière, kterého sem jeho lidé donesli. Dostal zásah do pusy. Jeho mladší bratr padl o několik měsíců později přesně s tímtož zraněním.

30. dubna převzal můj nástupce službu od střídajícího 25. pluku a my se přemístili do Flers, shromaždiště prvního praporu. Zatímco jsme po levici míjeli těžce rozbombardovanou vápenku „Chezbontemps“, loudali jsme se zvesela v tepším odpoledni po polní cestě do Beaumontu. Oči si opět užívaly pozemské krásy, rozradostněné, že unikly nesnesitelné stísněnosti štolového brlohu, a plíce se opájely vlahým jarním vzduchem. S hřměním kanonů v zádech jsme směli říci:

Bůh stvořil živáčkům tak pěkné dny
k účelům půvabnějším, než je vojna.¹³

Ve Flersu jsem našel mně přidělené ubytování obsazené několika týlovými rotmistry, kteří se pod záminkou, že pokoj musejí hlídat pro jakéhosi svobodného pána z X, zdráhali místo uvolnit, avšak nepočítali se špatnou náladou unaveného a podrážděného frontového vojáka. Nechal jsem svůj doprovod, aby bez okolků vyrazil dveře, a po krátké rvačce před očima polekaných obyvatel domu, přispěchavších v nočním úboru, sletěli pánové ze schodů. Knigge zašel ve zdvořilosti dokonce tak daleko, že za nimi hodil jejich holínky. Po této bitce jsem zalezl do vyhřáté postele, jejíž polovinu jsem ještě nabídl svému bez ubytování bloudícímu příteli Kiusovi. Spánek v tomto dlouho postrádaném kusu nábytku nám udělal tak dobře, že jsme se nazítří ráno probudili „ve staré formě“.

Jelikož první prapor během uplynulých dní plných bojů téměř nestrádal, byla nálada, když jsme pochodovali na nádraží v Douai, opravdu radostná. Naším cílem byla vesnice Sérain, kde jsme si měli několik dní oddychnout. Našli jsme u přátelského obyvatelstva dobré ubytování a už první večer pronikal z mnoha domů radostný hlahol kamarádkých oslav shledání.

Tato úlitba po šťastně přestálé bitvě se počítá k nejkrásnějším vzpomínkám starých válečníků. A když jich padlo deset do tuctu, poslední dva se první klidný večer jistojistě sešli u poháru, mlčky vypili sklenici za mrtvé kamarády a zvesela probrali společné zážitky. V těchto mužích přežíval jakýsi živel, který podtrhoval, a přesto zduchovňoval drsnost války, věčné potěšení z nebezpečí, rytířské puzení k tomu, abychom obstáli v boji. Za ta čtyři léta v nás oheň vytavil stále ryzejší, stále smělejší válečnictví.

13 Překlad Jindřich Pokorný, in: Heinrich von Kleist: *Princ Bedřich Homburský*. Dilia, 1976, s. 26.

Následujícího rána se objevil Knigge a předčítal mi rozkazy, z nichž jsem kolem poledne pochopil, že bych měl převzít vedení čtvrté roty. V té padl na podzim 1914 u Remeše dolnosaský básník Hermann Löns coby válečný dobrovolník, téměř padesát let stár.